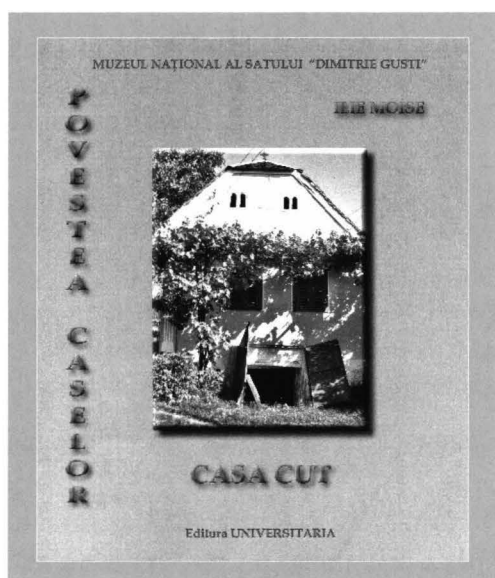

Valerie DELEANU*

Carte frumoasă. Cinste cui te-a scris
Tudor Arghezi. „Ex Libris”

„Povestea unei case...” își intitulează autorul cartea.

Să mai adăugăm că este autorul care intermediază în cartea sa un fapt de civilizație și artă făurit de strămoșii lui țărani, care i-au lăsat ceea ce au făcut cel mai bun, *casa*, și dându-i ocazia de a le continua opera în cuvinte scrise, în lucrări științifice cu un vădit talent literar.

Găsim în această narațiune și istorie și folclor și etnografie și memorialistică și experiență de viață și mult farmec – calitățile care fac cinste unei povești. Poveste care nu este un basm fabulos, ci o relatare ieșită din real, cu încărcătură semantică și de ce să nu spunem, filozofie antropologică.

Fiecare om narează întâmplările în felul său, irepetabil, așa cum povestea casei din Cut este o irepetabilă saga despre familie, despre casă, despre sat, despre viață. Ceea ce face și Ilie Moise în povestea casei sale.

Cartea începe cu memoria, intersecția trecutului și destinului neamului Boca, cu istoria satului Cut, un sat reprezentativ pentru ținutul Secașelor. Ca un cronicar, autorul reconstituie pas cu pas, prin eternitatea cuvântului scris, opera unor ctitori modești, dacă ar fi să îi comparăm cu aceia ai unor lăcașe de cult care aveau ambiția de a se vedea zugrăviți. Urmașii acestor țărani-ctitori, așa cum este și autorul cărții, prin farmecul cuvintelor și al propozițiilor, le-a continuat opera printr-o carte despre casă, scoțându-i din anonimatul specific tradiției.

Trebuie să recunoaștem că asemenea autorului, avem și noi nevoie de conturul individualității ctitorilor țărani, de numele lor, de vigoarea arborelui lor genealogic, de cuantificarea actului lor de creație ca o formă a luptei lor (și a noastră) cu fragilitatea existenței. Și ce simbol mai sublim al acestei lupte este altceva decât casa care te adăpostește pe tine și familia ta. Casă care incumbă, deopotrivă, sinteză de tehnică și de artă, nevoie de rezistență și protecție, de cucerire de spațiu și timp.

Ilie Moise povestește cu talent. Se simte că o face cu mult mai multă dragoste decât în alte scrieri ale Domniei sale. Adaugă sentiment, respect, mândria apartenenței la un asemenea câmp de energie și creație care au fost strămoșii săi țărani.

Analiza pe care o face autorul despre casa familiei sale este poate unică, inedită și probabil un model inițial greu de catalogat în prezent. Este istoria satului, casei, familiei sale de care se simte legat prin sânge și spirit. Atât de legat este autorul de satul său încât noi, prietenii săi glumim desemnând această legătură prin supranumele dat Cutului de Moiseburg.

Destinul a făcut ca autorul cărții să fie unul din etnografii de frunte ai generației sale, o generație modernă dar care a asistat, în a doua jumătate a secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea, la o amară disoluție a satului și de aceea gândul de a salva ceea ce se pierde sau cel puțin se transformă

* cercetător științific, Complexul Național Muzeal ASTRA.

ireversibil, să fie mobilul activității lor. Deseori, abia când pierdem ceva simțim mai acut și mai adânc valoarea a ceea ce pierdem, în contradictoriu cu ceea ce câștigăm, cu timpul schimbărilor.

Înțelegerea perisabilității creației umane în sensul că ea înseamnă schimbare, a determinat familia Moise, înțelegătoare mult mai deplin a fenomenului, prin profesie și nivel intelectual, să încerce salvarea creației familiei, casa, prin schimbare de statut și transfer muzeografic.

Muzeul sibian în aer liber nu poate decât regreta că nu s-au găsit posibilitățile financiar-materiale de a răspunde acestei generoase oferte.

Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti” a dat răspuns ofertei prin rezolvarea acestor probleme. Mai mult, casa din Cut a oferit instituției bucureștene prilejul de a materializa proiectul unui sector nou al muzeului, dar și ideea de a inaugura acel sector cu o serie originală de cărți-ghid „povestea caselor”, idee pe cât de notabilă pe atât de necesară înțelegerii valorilor patrimoniale de care dispunem.

În acest fel destinul casei din Cut urmează altă cale decât mii de alte case din ținutul Secașelor, din Transilvania, din România. Asemenea câtorva sute de case, casa din Cut a devenit patrimoniu cultural național, prin transfer și reconstrucție, fiind, metaforic vorbind, *înnobilată* (uneori acest titlu este contestat de arhitecții adepți ai principiului prezervării *in situ*). Putem, însă, considera că aceste construcții transferate în muzeele în aer liber corespund statutului de monumente de civilizație tradițională și populară.

Casa din Cut nu a primit acest „titlu” fără dezbateri, fără discuții privind reprezentativitatea ei. A trecut prin teste, expertize și păreri (toate descrise în carte), dovedind că valoarea învinge întotdeauna prin probitatea și profesionalismul dezbaterilor.

S-a conturat faptul că spre sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, țărănul român s-a emancipat, a ieșit din Evul Mediu întârziat prin soluții arhitecturale proprii, într-o relație specifică între unitate și variabilitate, rezultatul fiind vizibil în stilul constructiv al casei din Cut. Este desigur inclus în aceasta și apropierea Blajului, Sebeșului și Sibiului, pe plan de cultură, civilizație, mentalitate, parte a prosperității și accesului la modernitate, împletit cu conștiința de neam.

Și înțelegem mândria față de satul și casa neamului său care îl face să ne dea un înțelept sfat: *Să ne bazăm, așadar, pe tradiție, să inventăm pornind de la tradițiile noastre și să căutăm în toate domeniile excelența și pe oamenii săi.* Iar „povestea unei case...” se vrea un apel la memoria tradiției, o sinceră pledoarie pentru neuitare.

Volumul, în condiții grafice excelente, este prefăcut de Paula Popoiu, directorul Muzeului Național al Satului „Dimitrie Gusti”. Casa din Cut, un început de proiect tematic, ideea reprezentării unui centru de sat (o problemă încă puțin studiată a habitatului nostru tradițional) cu tendința sa de a transforma tradiția în modernitate.

Ne rămâne să mulțumim autorului pentru „exemplara sa poveste”. Nu numai vorbele au povestea lor (Anton Pann) ci și casele.

Ilie Moise are „multe povești” spuse: povestea portului popular românesc, povestea cetelor de feciori, povestea Cutului și continuă să povestească despre tradițiile noastre.

Parafrazând motto-ul ales putem încheia: *Casă frumoasă, cinste cui te-a construit. Casă frumoasă, cinste celor ce te-au înnobilat.*